FORSKØNNELSEN

UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

1933 Nr. 1

V I · T A K K E R

for nedennævnte Bidrag, der har muliggjort det for Foreningen at kunne paabegynde Udgivelsen af FORSKØNNELSEN:

	Kr.
Arbejdsgiverforeningen	100
Bryggeriet Stjernen	100
Carlsen-Langes Legat	100
V. Eilschou Holm, Kommunelæge	100
Forenede Bryggerier og Tuborg Fabriker	200
E. Ph. Foss, Ingeniør	25*
C. B. Henriques, Højesteretssagfører	100
Thorvald Jørgensen, Kgl. Bygningsinspektør	100
Københavns Brandforsikring	100
Københavns Brødfabriker	100*
Københavns Malerlaug	100
Landhusholdningsselskab, Det kgl.	50
C. Martens, Direktør	50
Benny Meyer, Læge	20
S. Paulli, Professor, Dr. med.	10
V. Ragoczy, Grosserer	100
E. Schmiegelow, Professor, Dr. med.	100
K. Varming, Kgl. Bygningsinspektør	100

* aarlig

Vi benytter Lejligheden til ligeledes at takke de Medlemmer, der betaler et højere Aarskontingent end det ordinære (8 Kr.). Disse Medlemmer er:

	Kr.
Direktør Otto E. Andersen	20
Direktør A. Angelo	20
Carlsberg Bryggerierne	100
Daells Varehus	25
Danske Spritfabriker	100
Forenede Bryggerier og Tuborg Fabriker	100
Forenede Olie Kompagni	100
Haandværkerforeningen	25
Generalkonsul Johan Hansen	100
Dommer C. Hattensen	10
Direktør Holger Hirschsprung	100
Kunsthandler H. Hvenegaard	25
Grosserer A. C. Illum	200
Direktør Helge Jacobsen	50
Grosserer Theodor Jensen	20
Jern- og Metalindustriens Sammenslutning	10
Kraks Legat	25
Frøken Mimi Liebe	10
Dr. Jørgen Møller	10
Fru Harriet Møller	10
Ny Carlsberg Fonden	100
Direktør J. C. Petersen	50
Fabrikant V. Selmer Trane	10
Generalkonsul W. Weimann	20

Sluttelig takker vi for følgende *Ekstrakontingenter*, modtagne i indeværende Aar fra:

	Kr.
Ingeniør J. C. Andersen	10
Baron A. Bille Brahe	10
Konditor A. Brønnum	5
Direktør K. A. Hammerich	10
Frøken C. Knudsen	5

Idet vi udtaler Haabet om at kunne fortsætte Bidragslisten i de kommende Hæfter, tillader vi os at henlede Opmærksomheden paa, at Bidrag af enhver Størrelse med Tak modtages ved Indbetaling paa Foreningens Postkonto 874 eller ved direkte Tilsendelse til Foreningens Kontor, St. Kannikestræde 13, København K.

BESTYRELSEN

VOR HOVEDSTAD ER I SMELTEDIGLEN

DA Foreningen i 1911 udsendte 1. Hæfte af FORSKØNNELSEN, fremsatte vi i den indledende Artikel bl. a. følgende Bemærkninger, der — hvad vi nok nu tør røbe — skyldtes N. V. DORPH:

Foreningens Opgaver er mangfoldige, og det gælder om paa enhver Vis og ad alle Veje at søge Udbredelse for dens Ideer. Vi ønsker ikke alene at paapege Fejl og Forsømmelser, naar de allerede foreligger, men ogsaa at anvise Vejen til i Tide at undgaa dem..... Og Lejligheden synes nu særlig gunstig. Der forhandles for Tiden om en ny Byggelov. Den imødeses fra alle Sider med Længsel og Forventning — ikke mindst af dem, der haaber paa i den nye Lov at finde Støtte for deres Krav om Hensyntagen til Kunst og Skønhed i Byens ydre Skikkelse — en Hensyntagen, som den gamle Byggelov ganske lod ude af Betragtning.

Disse Ord er skrevet i 1911. Endnu i Dag, 22 Aar efter, er vi, for saa vidt angaar Byggeloven, ikke kommen videre. Det er, som omtalt i en anden Artikel i nærværende Hæfte, den samme gamle Byggelov, efter hvis Bestemmelser der fremdeles bygges. Dog paa nogle Punkter er Forholdene ændrede. Vi har faaet en *Byplanlov,* der paa nogle Punkter har hidført en Bedring i Sammenligning med tidligere. Og vi har faaet en *Lov om Bygningsfredning,* en Lov, der dog i sin Virkning er saa stærkt begrænset, at de Forventninger, hvormed man mødte denne Lov, efter alt foreliggende vist i betydelig Grad maa nedstemmes.

I 1928 rejste vi i Tidsskriftet Drøftelsen af det allerede dengang aktuelle Problem: »Hvorledes vil Hovedstadens Udvikling foregaa i den næste Menneskealder?« Dette Problem er stadig aktuelt. Den tiltagende Færdselsmængde og ikke mindst den tiltagende Færdselshastighed har allerede bevirket visse Gadereguleringer. Flere af disse har hidført nye Gadebilleder af ubestridelig Skønhed — som Gothersgades Udvidelse. Om det i Gang værende Reguleringsarbejde med den nye Hovedfærdselsaare Holmensgade—Knippelsbro—Torvegade er det endnu for tidligt at udtale sig. Men i hvilken Grad den vil ændre Bybilledet, har vi et Eksempel paa i Bebyggelsen i Torvegade, hvor i hvert Fald det saakaldte Lagkagehus, hvis det kom til en Folkeafstemning, næppe vilde samle Flertal, for saa vidt angaar Bygningens ydre Habitus.

Imidlertid: ingen kan jo standse Tidens Gang. Nye Tider, nye Tanker, og vi ser derfor vor Opgave i fortsat at kæmpe for, at vor Hovedstad kan vedblive at være en skøn By, og at det nye, der kommer og selvfølgelig maa komme, ikke i for høj Grad maa bære Præg af en tilmed ikke helt sikker Eksperimenteringstrang, men at man bygger paa de andetsteds indhentede Erfaringer og derved lader andre om at betale de uundgaaelige Lærepenge.

HVORFOR FORSKØNNER VI VOR BY?

»SAA By som Borger« gælder ikke mindst paa det Omraade, hvor »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« nu paa 48nde Aar søger sine Opgaver. Jo mere baade det offentlige Bystyre og den private Borger under Byens bestandige Udvikling og Omdannelse søger at forene praktiske og skønhedsmæssige Synspunkter og Værdier, jo tydeligere vil selv Turistens Øjne Gang paa Gang og Sted paa Sted se Bypræget som en Afspejling af Bymenneskets Vilje til at gøre de daglige Omgivelser til andet og mere end rent mekaniske Betingelser for Beboelse og Trafik.

Men ogsaa i den populære Form, som Vendingen almindeligvis faar: »*Som* By *saa* Borger«, ligger en ligesaa dyb Sandhed. Den By, der ogsaa i forskønnelsesmæssig Henseende er Genstand for sine Borgeres Omhu, virker ogsaa tilbage paa deres Sind, befæster deres Lokalkærlighed og skaber Stemninger af Glæde og Velbehag, hvis Betydning under den daglige Færden bør værdsættes i høj Grad.

Paa tre Punkter sætter denne Dobbeltvirkning fremfor alt ind. Enhver Storby er i Kraft af selve Tiden en tæt Forening af historiske og moderne Elementer. Ethvert Forskønnelsesarbejde maa derfor opmærksomt iagttage, hvor historiske Værdier kan bevares og eventuelt tydeliggøres, for derigennem at lade Aarene og Minderne tale deres Sprog og frembringe det Perspektiv tilbage mod Fortiden, som hverken By eller Borger bør eller kan undvære. Det andet Punkt er Øjeblikkets mangfoldige Krav, den Række Træk i Byens Ansigt, som Aar for Aar forandres. Vaagen Omtanke kan her — ofte paa smaa, men derfor ingenlunde betydningsløse Felter — forhindre Misgreb, der siden ikke lod sig ændre, fremkalde Detailler, der siden stadig gør Helhedsbilledet rigere, og skabe Borgeren en tryg Følelse for, at Byen behandles som en levende Organisme og ikke som en død Ting. Det tredie og sidste Punkt er Blikket fremefter, Forsøget paa at forberede Fremtiden og lægge saa meget som muligt tilrette for den, saa Resultatet af det Arbejde, der er gjort eller gøres, ikke en skønne Dag tilintetgøres, men fortsættes og afrundes. Netop nu, hvor den byplanmæssige Tankegang har afløst tidligere Tiders individuelle Tilfældigheder, kan Mulighederne for en fortsat Forening af begge Hensyn — det praktiske og det æstetiske — lettere end før overvejes i Tide.

Spørgsmaalet: »Hvorfor forskønner vi vor By« kan derfor besvares med: for i det — med det nu saa hyppig anvendte Udtryk — funktionalistisk moderniserede Bybillede saa vidt som muligt at hævde Mindernes og Skønhedens Ret og derved tilføre Bymenneskets Hverdag Glæder og Værdier, som den bliver rigere ved at eje og fattigere ved at undvære.

CARL DUMREICHER

Det gamle Bassin i Søndermarken.

BASSINET I SØNDERMARKEN

OG EN TUNNEL UNDER FREDERIKSBERG BAKKES TOP

NAAR Københavnere af de lidt ældre Aargange lejlighedsvis taler sammen om Byen, som den saa ud, da vi var Drenge, kan man være sikker paa, at Bassinet i Søndermarken nævnes som et af de smerteligste Tab. Den store, regelmæssige Vandflade indrammet af Lindealleer og med den paddehatformede Kaskade i Midten ejede en mærkelig Skønhed, der prægede sig dybt i de unges Sind og derfor endnu den Dag i Dag staar levende i Erindringen, skønt det er henved et halvt Aarhundrede siden Vandet sidste Gang vældede ud over det algegrønne Søjlehoved.

Hvor tydelig ser vi ikke endnu den blanke Kuppel, der sommetider svulmede overdaadigt, før Vandet plaskende styrtede ned i Bassinet, medens den til andre Tider var tynd som det skøreste Glas og opløste sig i Draaber, som Vinden kastede hid og did.

Bassinet, der oprindelig var udgravet som Vandreservoir til Slottets og Havens Forsyning, dengang denne sidste blev anlagt i de første Aar af Syttenhundredtallet, blev senere udvidet og stensat for at indgaa som Led i Byens Vandforsyning; men af Renligheds- og Sundhedshensyn overdækkedes Bassinet i 1890 og ligger siden da skjult under Græstæppet, erstattet af et ganske almindeligt Springvand og nogle Busketter, et Arrangement, der kun kan undskyldes med den paagældende Tids ringe arkitektoniske Sans.

Men Udviklingen gaar sin Gang, og der er nu indtruffet det for Haven saare lykkelige, at Vandvæsenets seneste Udvidelse og Om-

lægning har overflødiggjort dette Reservoir, hvorved der paa en Gang viser sig Mulighed for at tilbagegive den gamle Have dens fornemste Smykke, den store regelmæssige Spejldam.

Og ikke nok med, at vi kan faa Spejldammen tilbage. Nu, da Bassinet ikke længere skal opfylde tekniske Krav, kan det udformes med mere parkmæssige Formaal for Øje. Samtidig med, at det genvinder sin gamle Skønhed, kan det blive den mest vidunderlige Soppedam i Verden og den af Byens Skøjtebaner, der hurtigst fryser til, med andre Ord den Tumleplads for Børnene, vi længe har savnet.

Som det ligger derude skjult under Græs og Busket, er en Femtedel opfyldt med Jord, medens de fire Femtedele nærmest Slottet er udgravet i 5 m's Dybde. Naar det afdækkes, er der selvfølgelig ingen Brug for en saadan Vandmasse, men kun for saa meget, som kan naa til Knæerne paa 3—4 Aars Pusselanker, og det vil vel sige 20—30 cm. Den vandfyldte Del skal med andre Ord fyldes saa meget op, og den tilfyldte Del skal afgraves saa meget, at der kan lægges en Cementbund 20—30 cm under Bassinkanten.

Naar Vinteren kommer, sænkes Vandstanden yderligere, saaledes at en enkelt Nats Frost bliver tilstrækkelig til en Bundfrysning og derved Fremstilling af en pragtfuld Skøjtebane.

Forinden der tages fat paa Arbejdet, er det imidlertid nødvendigt at gennemtænke alle de Muligheder, der aabner sig, og da denne Sag har Bestyrelsens mest levende Interesse, har vi fundet det rigtigt allerede nu at faa Sagen sat under Debat og at vise noget af det, der formentlig kan og bør opnaas, naar Opgaven tages op til Løsning.

Den Gang Slottet blev bygget og de to Haver anlagt, var den nuværende Roskildevej kun som Tilkørsel at betragte, medens Gammel Kongevej (den Gang Roskildevej) var Byens Forbindelse med Roskilde. Frederiksberg Have og Søndermarken var ikke to Haver paa hver sin Side af »Nordens stærkest trafikerede Landevej«, men projekteret som en Helhed med Slottet i Midten, med Terrasser og Kaskadeanlæg mod Nord og med Vandbassinet omsluttet af Lindealleer mod Syd.

Vilde det ikke være en skøn Tanke at føre denne Tilstand tilbage? Og det lader sig virkelig gøre. Den stadig stigende Automobiltrafik nødvendiggør i disse Aar Millionbeløb til Vejforbedringer og specielt ogsaa til Ophævele af Niveauskæringer, hvor disse medfører Fare for Liv og Gods.

Ved Frederiksberg Slot er der ganske vist ikke Tale om Jernbanetrafik paa tværs af Automobiltrafik, men derimod om Automobilfærdsel paa tværs af Fodgængerfærdsel og det under ganske ekseptionelt vanskelige Forhold.

Roskildevejen har som bekendt fra Bysiden en betydelig Stigning mod Pladsen foran Slottet, saa stejl, at mange Automobiler maa tage Tilløb og holde en antagelig Fart for ikke at blive tvunget til at skifte Gear midt paa Bakken. Resultatet er, at de hyppigst kommer op paa Plateauet med stor Fart netop ud for den Laage, hvor fridagsglade Mennesker strømmer ud med Børn og Barnevogne, Flag og Balloner og mindst af alting tænkende paa Gadetrafik. De er »i Skoven«, Børnene er kaade, »hvem kommer først til Kagekonen«, og saa gaar den vilde Jagt ud over Kørebanen, hvor i det samme en Automobilist runder Bakkekammen — og Død eller Lemlæstelse bliver Følgen.

Der er allerede sket Ulykker nok paa dette Sted, og flere vil følge efter, hvis ikke der gøres noget radikalt. At den altfor stejle Bakke i sig selv er en trafikal Vanskelighed, er heller ikke uden Betydning, thi før eller senere maa der jo føres Sporvogn eller Omnibil ad Roskildevej. Allerede for 30—40 Aar siden fremkom de første Projekter til en Gennemskæring af Frederiksberg Bakke, den Gang motiveret med den altfor store Stigning for Hest og Vogn, og i Tidens Løb har andre gode Forslag set Dagens Lys uden dog at trænge igennem, men først nu, hvor Automobilet er blevet det alt dominerende Færdselsmiddel, er Faremomentet kommet i den Grad i Forgrunden, at Tanken om en Køretunnel under Bakkens Top ikke længere lader sig afvise. Før eller senere maa en saadan Udfletning af de to Trafikretninger foretages, og intet vilde da være naturligere, end at den Fyld, som skal bruges til delvis Opfyldning af det dybe Bassin, tages ved en Sænkning af Vejbanen, eller med andre Ord at Bassinarbejdet udføres i Forbindelse med Anlæg af en Køretunnel foran Slottet. Allerede derved vilde et meget betydeligt Skridt være gjort i Retning af en Samling af de to Haver til den Enhed, hvortil de i sin Tid er anlagt. Havernes praktiske Værdi som Folkepark vilde samtidig i væsentlig Grad blive forøget. Men der er endnu en Opgave af stor æstetisk Betydning tilbage at løse. Jeg tænker her paa de mange høje Hegn, der er en Nødvendighed, saa længe Haverne endnu ikke er bragt i en saadan Tilstand bl. a. med Belysning, at de kan holdes aabne Døgnet rundt. Især Hegnet om Søndermarken paa Strækningen mellem Slottet og Grønningen med det genaabnede Bassin betyder en væsentlig Forringelse af dette enestaaende smukke Parti, og først naar Hegnet kan falde bort, vil Slottet komme til at ligge som det samlende Midtpunkt for hele Anlæget, højt og frit med aabent Syn til begge Sider. Og ogsaa dette vil uden større Vanskelighed kunne lade sig realisere, saaledes som antydet i hosstaaende skitserede Plan. Til Orientering er vedføjet en Opmaaling af de nuværende Forhold.

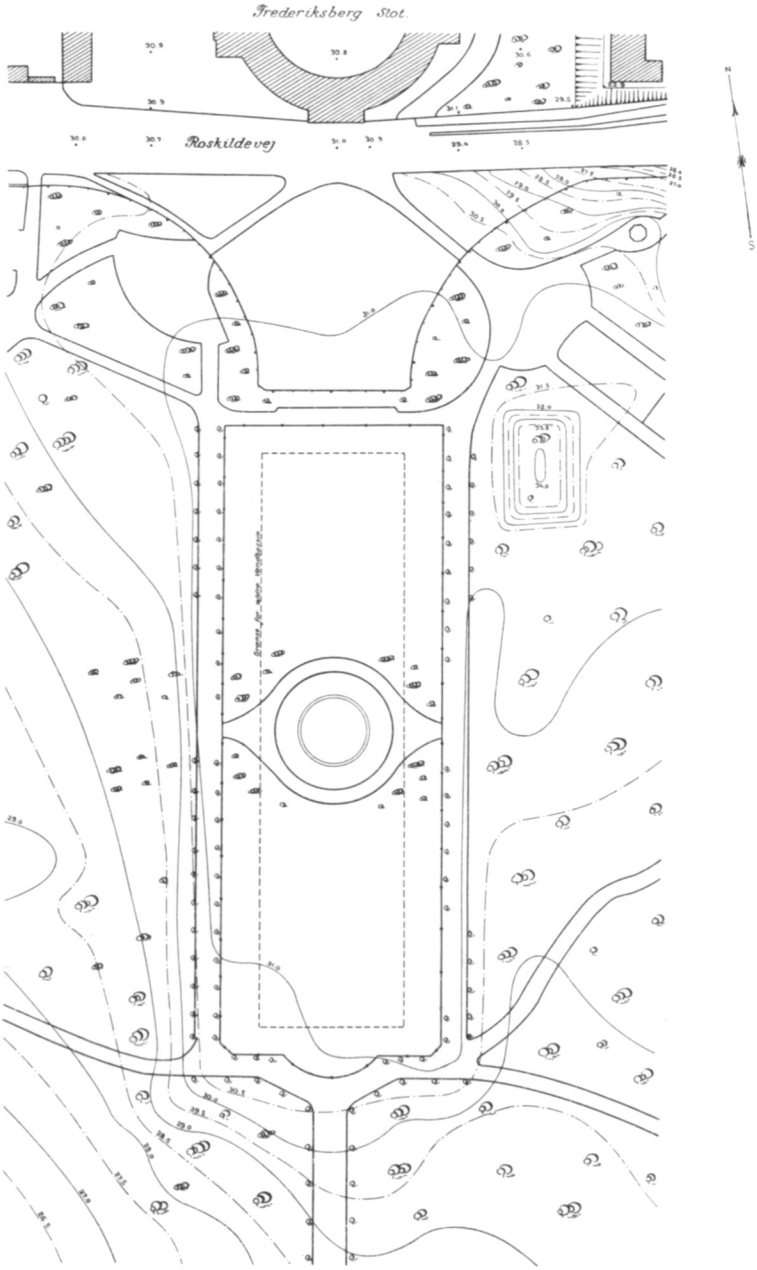

Terrain af
Søndermarken
Frederiksberg.
Marts 1933.

1:800

Det mørkt skraverede øverst oppe er Slottets søndre Portbygning, og Alleen længst nede er den saakaldte Korups Allé, der fører ud til Langgade. Som bekendt stiger denne Allé ikke ubetydeligt i hele sin Længde, men fra det Punkt, hvor den munder ud i den aabne Plads, hvor Bassinet ligger begravet, er Terrænet saa godt som vandret helt op til Slottet. Ved Alleens Udmunding danner Trærækkerne fra gammel Tid en halvkreds-

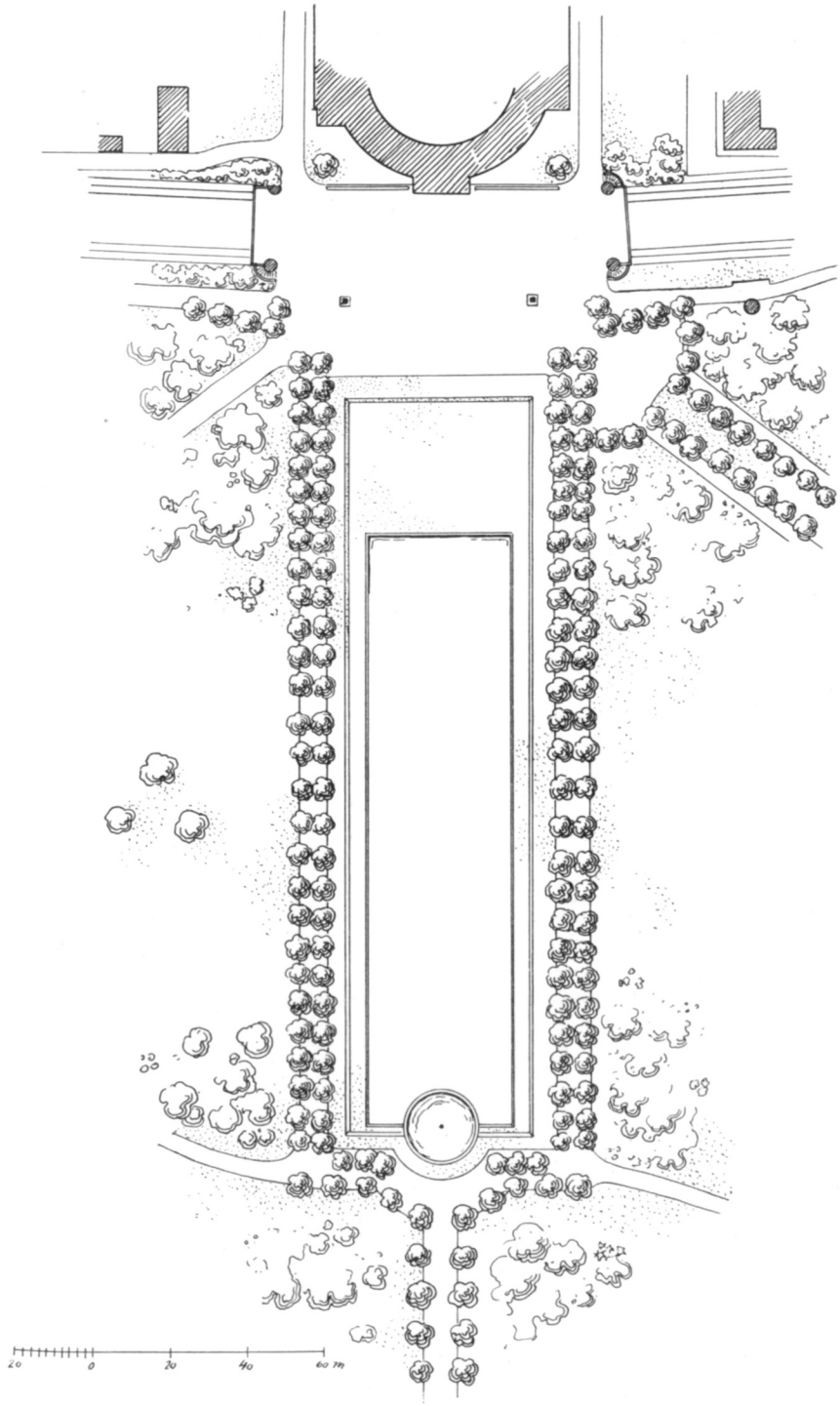

formet Plads, og Forslaget regner med at flytte det granitindfattede Springvandsbassin, der nu ligger mellem Busketter midt paa Plænen, til denne Plads, hvor det fra begge Sider set vil faa de bedste Betingelser, og hvor det helt naturligt vil slutte sig til Stedets Linier. Det *store* Bassin er tegnet med de gamle Omrids, hvor Murværket endnu staar i Jorden, og de i Tidens Løb saa sørgeligt mishandlede Alleer er tænkt efterplantet.

Nu ved jeg godt, at det er saa sin Sag at efterplante en 200-aarig Lindeallé, da unge Træer med tynde Stammer ikke paa langt nær er af samme Virkning som ærværdige Kæmper, men der er aldeles ingen Grund til at nøjes med Smaatræer fra en Planteskole, da der ude paa Landet er Lindealleer nok med Træer i 50—100 Aars Alderen og adskillige, der vil være at faa til Købs for rimelig Pris, og det er en Kendsgerning, at næsten fuldvoksne Lindetræer forholdsvis let lader sig flytte og ret hurtig kommer i ny Vækst efter Flytningen. De er i Virkeligheden, fraset det større Arbejde, lettere at flytte end yngre Træer, der ikke sidder inde med saa megen Reservenæring og derfor har vanskeligere ved at holde ud, til de nye Rødder kan erstatte dem, der er mistet ved Opgravningen. Alleerne er ikke alene tænkt efterplantet, hvor der mangler Træer i Rækken, men de er tillige forlænget op imod Slottet.

Til hver sin Side for dette sidste er antydet en Mur tværs over Roskildevej, og mellem disse føres Vejen under Pladsen i en Tunnel, hvorved der fremkommer en Plads uden Vogne og uden Cykler. Paa Side 9 er antydet, hvorledes denne Tunnel tænkes udformet. I Midten ligger en 12 m bred Kørebane flankeret af bærende Piller, til hver sin Side en 2 m bred Cyklesti en Meter hævet over Kørebanen, og udenfor disse, igen en Meter højere oppe, to Gangstier af samme Bredde.

Umiddelbart indenfor de to Frontmure, henholdsvis paa By- og Landsiden, fører Trapper fra Gangstierne op til Pladsen foran Slottet, og da Adgang til Parken i Almindelighed ikke tillades hverken Vogne eller Cykler, vil det af Hensyn til den kørende Færdsel til selve Slottet være tilstrækkeligt at anlægge en enkelt, forholdsvis smal Kørebane op til Pladsen langs Zoologisk Haves Hegn mod Roskildevej. Naar denne Vej »ved Mørkets Frembrud« lukkes med en Gitterport, hvortil Slottets Beboere har Nøgle, og naar de fire Trapper fra Tunnelens Gangstier samtidig lukkes forneden, er enhver Adgang til Parken spærret for uvedkommende, og alle de høje skæmmende Hegn omkring Pladsen er overflødiggjort.

For Fodgængere, der foretrækker at gaa op over Bakken fremfor ad den lettere Vej gennem Tunnelen, vil der let kunne anlægges Gangstier indenfor Hegnet i Søndermarken med Adgang gennem de to Hjørneporte henholdsvis ved Vesterbrogade—Pileallé og Roskildevej—Søndre Fasanvej, selvfølgelig kun i den Tid, Haven er aaben.

Roskildevejen har nu et mindre Knæk foran Slottet, og man tænker sig derfor, at Tunnelen burde lægges i en svag Cirkelbue. Det er dette, der har betinget de to Frontmures Afvigelse fra

Stillingen vinkelret paa Slotsfaçaden. De fire Cirkler ved Trappegangene fra Tunnelen angiver smaa Kiosker til Afløsning af de nu mere tilfældig anbragte Træskure.

For Pladsens Skyld vilde det jo være kønnest, om Tunnelafdækningen kunde lægges saa lavt, at Cementen kunde skjules under et Gruslag som paa den øvrige Plads, og det vilde navnlig være af Værdi at blive fri for Lysriste som til en anden »underjordisk«. Mon kunstig Belysning om Dagen vilde blive væsentlig dyrere end det, som et tilstrækkeligt Antal Glas-Lysriste vilde koste at anskaffe og vedligeholde?

Foran Slotsfaçaden er tænkt Bænkerækker, og de to smaa Firkanter paa Gruspladsen i Akserne for Søndermarkens to Diagonalveje er tegnet, for at Ny Carlsbergfondens Bestyrelse ved Lejlighed skal tænke paa et Par Skulpturer, der her vilde faa en fortrinlig Plads.

Enhver, der har lidt Fantasi og lidt Skønhedsglæde, vil forstaa, at der paa dette Sted er Mulighed for at frembringe noget ganske usædvanlig helstøbt, og man skulde synes, at det psykologiske Øjeblik er inde nu, hvor Reservoiret er opgivet, hvor Færdselsforholdene trænger paa for at blive ordnet, hvor »Vejmillionerne« vil kunne hjælpe klækkeligt til, hvor Arbejdsløsheden opfordrer til Igangsætning netop af denne Art Arbejde, hvor alt er Arbejdsløn og danske Materialer, og man skulde synes, at ogsaa Ny Carlsbergfonden maatte være interesseret i at bringe dette Stykke god, gammel Havekunst til sin fulde Udfoldelse.

E. Erstad-Jørgensen

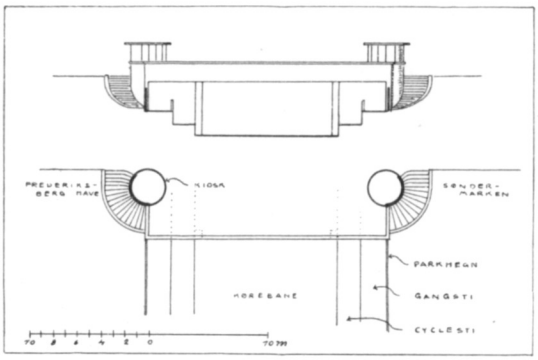

HVAD ER FORSKØNNELSE?

MENINGERNE herom er jo ikke de samme nu, som da Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse startedes for 48 Aar siden. Og det er nødvendigt, at Foreningen gør sig Nutidens Program klart.

Holder Foreningen fast ved Programmet fra 1885, saa dør den af Alderdom. Følger den med Tiden og tager vor Tids Program op, saa kan den udfylde en Mission.

Der er Brug for en upolitisk Sammenslutning som Forskønnelsesforeningen, for at Hensyn, der er denne Sag uvedkommende, ikke skal afskære Borgerne en Mulighed for at faa en saglig Drøftelse af de Spørgsmaal, der vedrører Udseendet, set alene ud fra dette Synspunkt.

Det er dette, der først og fremmest giver Foreningen en Eksistensberettigelse. Desuden er der nogle specielle Opgaver, som det er rigtigt, at Foreningen har taget op og har ofret Penge paa. Nemlig dem, hvorved den har vist *Eksempler* paa, hvorledes Detailopgaver kan løses godt.

Det er dér ikke det enkelte Tilfælde, der har særlig Betydning, men det, at Foreningen har vist Vej til, hvorledes en bestemt *Art* af Opgaver kan løses bedre, end de før blev. Omkostningerne ved de enkelte Opgavers Løsning bør i Almindelighed bæres af Byens Kasse eller af de særlige Fonds, der er stiftet til Støtte af kunstneriske Formaal.

Foreningens Opgave maa først og fremmest være at undersøge, hvorledes vi bedst faar en smuk By, at paavise det ved at lade udarbejde Forslag og i Skrift og Tale at gøre Propaganda for de Forslag, den mener bør fremmes.

Dertil kan et Blad gøre Nytte, og jeg ønsker derfor Foreningen til Lykke med, at den nu atter kan lade sit Blad udkomme.

Hvad er Skønhed og specielt en skøn By?

For en Menneskealder siden forstod man ved Skønhed først og fremmest en smuk Detalje. Nu forstaar man ved Skønhed: Orden, Plan, Mening i Tingene, og Detaljen betragtes som underordnet.

Et gammelt Møbel og et gammelt Hus kan have sin Skønhed lige saa vel som et moderne Møbel eller Hus.

Et Menneske, der kender Fortidens Tankesæt og Krav, har Mulighed for at bedømme, om en af Fortidens arkitektoniske Opgaver var heldigt løst udfra Datidens Forudsætninger. Men samme Menneske vil ofte have vanskeligt ved at bedømme en moderne Ting helt rigtigt.

Hans Skøn om denne vil let — maaske ham selv uafvidende —

blive paavirket af, hvorledes Fortiden løste den foreliggende eller andre lignende Opgaver, selvom det var ud fra helt andre Forudsætninger end Nutidens.

Derimod vil et helt moderne Menneske, der er kemisk ren for Kendskab til Fortiden, have gode Betingelser for en uhildet Bedømmelse af, om en Løsning er rigtig. Men han vil til en vis Grad savne Forstaaelsen af og Glæden ved de gamle Ting.

Den rigtige Løsning i den rigtige Form maa ikke alene give et logisk Svar paa et stillet Spørgsmaal, men den maa give det paa en Maade, der virker tiltalende ved at frembringe netop de Harmonier, den Ro, Bevægelse, Enhedsvirkning eller Kontrast, som man trænger til i Forbindelse med den paagældende Ting.

Velværet ved at se visse Fladeinddelinger, Linjespil, Massegrupperinger eller Farvesammenstillinger *kan* være det samme gennem Tiderne eller hos Folk med forskelligt Naturel eller af forskellige Samfundsklasser, men »den kunstneriske Smag« kan ogsaa ændres gennem Tiderne og over Landegrænserne.

Ikke alt gammelt er værd at bevare, men vi skal dog være forsigtige med at forkaste og tilintetgøre, hvad et senere Slægtled maaske vilde have sat højt og beklage Tabet af.

Hvad der giver et sandt og fuldgyldigt Udtryk for en hel og fuldbaaren Tanke eller Følelse, vil altid have Værdi, fordi det giver et klart Udtryk for en Del af Livet — nu eller i Fortiden — og derved virker berigende paa vor Forstaaelse af dette.

Saa længe der findes Mennesker, der har Forstaaelse af Fortidens Liv og Kunst, bør man være varsom med det, der er overladt os fra Tider, der maaske i mange Retninger stod højere i virkelig Kultur end vor Tid.

Men det nye skal ogsaa have Lov at komme frem. Der er en vis Chance for, at Fremtiden netop vil vurdere det højest, der har vist Vejen frem i Stedet for at have holdt sig til de overleverede Former.

Lad saa vidt muligt enhver faa sit. Lad det gamle værdifulde Hus staa og byg det nye paa en anden Plads.

Et Interiør, en Bygning eller en By kan give et Udtryk for en bestemt Idé paa Grundlag af en bestemt Forudsætning.

Eller alt kan være en komplet Forvirring, et Slagsmaal mellem forskellige Indtryk.

Alt og alle skal ikke være støbt i samme Form, det virker tværtimod befrugtende at se Livets rige Mangfoldighed.

Men alt og alle maa ikke skrige i Munden paa hinanden paa alle Sprog eller tale i alle Formsprog.

Man maa være paa en vis Talefod med hinanden, hvis der skal komme Harmoni og Udbytte ved at være sammen.

Den rige Mangfoldighed i Udtrykket og Enkeltløsningerne maa holdes sammen paa et fælles Grundlag, efter en Enhedsplan, som de enkelte bevidst eller ubevidst underordner sig.

Vi maa udforme en *Plan*, der skaber Orden i Tingene og hjælper til at undgaa, at Arbejde, Tid og Penge kastes bort til unødige eller skadelige Ting, naar der er Tusinder af nyttige eller forskønnende Ting, der tiltrænges.

Da ikke alt kan sikres ad frivillig Vej, maa *Loven* hindre det daarlige Byggeri og fremme, eller ialtfald muliggøre det gode Byggeri.

Ved Planen skal opnaas, at gammel og ny Bebyggelse, gamle Gader og ny Trafik, og Arbejdsstederne, Bostederne og Hvilestederne skilles fra hinanden, hvor Kravene og de naturlige Betingelser er uforenelige.

Den gamle Byggelov er imidlertid fuldkommen forældet og kan ikke give Midlet til at faa Orden i Sagerne.

Den første Vej dertil er at skabe en ny og bedre Lov.

Det sidste Led i Arbejdet for en saadan Lov er den Betænkning, som Akademisk Arkitektforening afgav for godt et Aar siden.

Jeg tror en hel Del i den burde interessere dem, der føler for, hvorledes deres By ser ud, og som ser dens Mangler.

Naar Sagen omtales i dette Blad, er der maaske Grund til at nævne, at lignende Tanker som dem, der er udtalt i Betænkningen — og som man er naaet til i de fleste civiliserede Lande — blev fremsat allerede i »Forskønnelsen« af Okt. og Novbr. 1911 og i Foreningens Bog »København, som den er og som den burde være«, udgivet 1914.

I den nugældende Byplanlov staar, at Kommunerne *kan* lade udarbejde en Byplan. Dette synes det overflødigt at bemærke i en Lov. Efter Akademisk Arkitektforenings Program *skal* der udarbejdes og vedtages en Plan, saa alting ikke gaar efter bedste Beskub og kun ordnes med Henblik paa Øjeblikkets Krav.

En samlet Plan, der giver Overblik og Ledetraad for Udviklingen nu og i en overskuelig Fremtid, bør der være i enhver By.

Men selvfølgelig skal Planen ikke fastholdes, naar dens Forudsætninger ændres, men stadig ændres og udvikles, efter som Forholdene skifter.

Hvis der skal bygges for en Virksomhed med Udviklingsmuligheder, vil enhver fornuftig Leder af den ikke blot tænke paa Øjeblikkets Krav, men ogsaa paa Fremtidens.

Det gælder en Fabrik saavelsom et Beboelseshus eller en Forretning, at Ejeren bør tænke paa, om en Udvidelse kan ventes at blive nødvendig i Fremtiden.

De fleste Steder i Udlandet har man forlængst indset, at en By ogsaa maa have en samlet Plan for Udviklingen, hvorefter Detail-

spørgsmaalenes Løsning maa rette sig. Og man stiller Tilstedeværelsen af en saadan Plan som en Betingelse for, at der maa bygges — saaledes som man burde have gjort det hos os, hver Gang en Station anlagdes, og inden en Stationsby opstod.

Loven og Planen bør fastsætte, hvad det offentlige maa kræve af Hensyn til hele Byen eller de enkelte Kvarterers eller Gaders Beboere.

Men der bør ikke lægges Tvang paa de enkelte, hvor det er unødvendigt for at opnaa dette Maal.

Der bør ikke foreskrives eller — ved uheldigt formede Bestemmelser — fremtvinges bestemte Bebyggelsesformer, hvor andre kan være lige saa gode eller bedre.

Byen maa overtage den gode Værts Rolle, saa Selskabet forløber harmonisk og i Orden, uden at de enkelte Medlemmer af det føler sig under trykkende Tvang.

Livet er mangfoldigt, og ligesom der ikke findes to Mennesker, der er helt ens, vil der sjældent findes to Tilfælde, for hvilke den samme Løsning er den absolut ideelle.

Det maa saa vidt muligt overlades den enkelte, der bedst kender de Krav, hans Tilfælde stiller, at finde den rette Løsning paa sin Opgave, naar han ikke gaar andre for nær derved.

Rationalisering og Standardisering er godt, hvor det gælder om til billigst mulige Pris at tilfredsstille ensartede Krav, men er uheldig, naar uensartede Krav skal besvares med Løsninger, der med Vold er trykket ind i samme Form.

Der trænges derfor til en Lov, der giver Midler til en kraftig Regulering af de Bebyggelsesspørgsmaal, der har *fælles* Interesse, men samtidig giver det personlige Initiativ større Mulighed for at udfolde sig, hvor det ikke kan skade det almene Vel.

Ved første Øjekast kan det maaske synes, at Kravet om en saadan Lov er et Paradoks, men i Virkeligheden er det kun et Krav om, at der skal gøres Ret og Skel til begge Sider — mellem det offentliges og de private Interesser — og bringes Orden og Fornuft tilveje. Og at en Lov, der tilfredsstiller begge Krav, *kan* udformes, er formentlig paavist i Akademisk Arkitektforenings Betænkning.

Men ligesom der ikke kan gives *retfærdige*, almengyldige Regler for Livet, kan der ikke gives almengyldige, detaljerede Regler for Byggeriet.

Man maa nøjes med at fastslaa visse ledende Principper, der kan tjene til Rettesnor ved Behandlingen af de enkelte Tilfælde. Her, som i Livet overhovedet, kræves en vis Takt.

Afgørelsen af mange Spørgsmaal maa bero paa et Skøn. Det fordrer en sund Sans og en kunstnerisk Indfølingsevne.

Det er ikke nok at kunne slaa op i en Jernbjælketabel eller at

have visse Lovparagraffer at holde sig til. Der kræves kloge, erfarne Mænd med tilstrækkelig Fantasi og Forudseenhed til at kunne se mere end den røde Port, som de har foran sig.

Det kræver Mænd med aandelig Smidighed og Formsans. De bedste Mænd, der kan findes til at lede Byens og Landets Bebyggelse, vil aldrig blive for gode. Med dem kommer den rette Løsning i Reglen af sig selv.

Der har været Tider, hvor det har skortet paa den rette Ledelse, og saadanne Tider vil maaske komme igen.

For den, der ikke har et stort Fond af personlige Erfaringer at bygge paa, vil meget af det, jeg her har sagt, maaske virke noget uklart.

Lettest vilde det være at fremstille slaaende ved en Samling Billeder med Eksempler og Modeksempler. Der er nok at vælge imellem, men det er der desværre ikke Plads til her. Et Par Eksempler skal jeg dog nævne i Flæng.

Lige saa smukt en Havn med Skibe og Kraner, en Fabrik eller en Oplagsplads kan tage sig ud i Landskabet, lige saa upraktisk og grimt kan det være at have støjende Havneliv og Skibsværfter, osende og larmende Fabrikker og Oplagspladser for Kul og lignende mellem Beboelseshuse.

Jo mindre et Menneske har sin Arbejdsplads for Øje, jo større Hvile og Arbejdskraft samler det paa de Steder, der er bestemt til Bolig og Rekreation.

Der er ikke blot fysiske og praktiske Mangler ved Sammenblandingen, men ogsaa rent psykiske.

Et Teglværk, et Elektricitetsværk, en Olietank eller et Gasværk kan se storartede ud, men inde i et Beboelseskvarter er det Fremmedelementer, det er naturligt at udskyde, ligesom det menneskelige Legeme søger at udskyde Fremmedelementer, der er kommet ind i det — eller ialtfald forsøger at indkapsle dem. Paa samme Maade som man kan indkapsle et Fabriksanlæg i Beplantning, saa det føles mindre generende mellem Beboelse.

Saafremt en Fabriksvirksomhed er saa stor og af en saadan Art, at den ikke kan sammenlignes med en gammeldags, mindre Haandværkers Værksted, der uden Skade kunde findes nær ved Haanden inde mellem Beboelsen, bør den henlægges til særlige Industrikvarterer, afsondret fra Arbejderboligerne ved grønne luftige Arealer.

Fordelen derved er lige stor for begge Parter.

Til et velbeliggende Fabrikskvarter kan skaffes Banespor, Havn og andre trafikale og tekniske Fordele, og der kan sikres det billige Grunde, der ikke bliver drevet op i Pris af Efterspørgsel efter Grunde til Beboelsesbygninger.

Hvis der bygges en Fabrik paa en nøgen Mark, og der bagefter vokser Beboelseshuse op om den, kan det risikeres, at Fabrikken drives bort, fordi den ved sin Virksomhed generer Beboerne.

Der bør sikres baade Beboelseshuse og Fabrikker Arealer, der egner sig for disses Formaal, hvor de har Ret til at være uden at tvinges bort af uheldigt Naboskab.

Der trænges til en Plan, hvor hver Ting sættes paa rette Plads.

Det er mere værd end f. Eks. at ofre mange Penge paa at camouflere en Fabrik, der ligger blandt Beboelseshuse, som et Beboelseshus.

Vi ved alle, hvorledes et københavnsk Lejehus ser ud, og Eenfamiliehusene er som Regel kun overfladisk set formet paa forskellig Maade.

Der findes nu Lovens Regler, som former det store Hus, og de private Servitutter, som former de saakaldte Villaer.

Der er Steder, hvor disse Bebyggelsesformer er fuldt berettigede, men de er det ikke overalt.

»Rækkehusene« har saaledes arbejdet sig frem paa Trods af de gængse Regler og de af disse formede gængse Begreber om, hvorledes et Hus nutildags skal se ud.

Men det er en Fejltagelse at tro, at dette er de eneste fornuftige Former for Bebyggelse.

To, tre og fire eller 8—10—12-Etagers Huse kan ogsaa være berettigede paa sit Sted. De lave Huse især i de smaa Byer og i Storbyernes Udkanter. De høje i Storbyernes mere centrale nyere Dele, hvor der kan skaffes bedre Belysningsforhold, forsaavidt Grunden kun udnyttes i samme Grad som nu, altsaa ved at bygge i Højden i Stedet for i Bredden.

Valget mellem Byggemaaderne maa rettes dels efter æstetiske Hensyn, dels efter hvilke Konstruktioner der bliver de mest økonomiske, efter om der bliver Elevatorer o. s. v.

De smaa Huse vil ofte med Fordel kunne bygges som de gamle Provinsbyhuse ude i Gadelinien og rykket hen i det ene Sideskel, saa der bliver Adgang til Gaarden eller Haven ved den anden Side.

Denne Adgang kan betyde en Fordel fremfor »Rækkehusene«, og det samlede Haveareal giver en Fordel fremfor Villaerne.

Der er en Uendelighed af Løsninger, som kan være berettigede.

Man har blot glemt dem, fordi det har været umuligt at benytte dem.

Overskridelse af de normale Grænser i Højde og Bredde er forbudt af Loven, og økonomiske Hensyn har tvunget til at udnytte Grunden helt til disse skematiske Grænser.

Det, vi vil, er, at der fastsættes visse Maksimalgrænser for, hvor

meget Grundene af hygiejniske Hensyn maa udnyttes, saa Bebyggelsen paa dem ikke tager Lys og Luft fra Nabohusene.

Og denne Grænse maa fastsættes paa en Maade, saa Reglerne ikke virker ganske tilfældigt, saa de som nu — indenfor samme Zone — kan variere indtil 400%. Indenfor disse hygiejniske Grænser skal der være en langt større Frihed til at forme Huset efter de praktiske og kunstneriske Krav, der kan stilles til det — hvor der ikke af arkitektoniske Grunde maa fordres Ensartethed.

Man kan maaske bedst forestille sig, hvad der er Meningen, ved at tænke sig en Glasmontre eller Trækasse rejst over Grunden, med Tagfladernes Højde bestemt saaledes, at der over dem kan falde tilstrækkeligt Lys ind over Nabogrundene.

Er Montrens (Kassens) Kubikindhold f. Eks. 1000 m^3 og den tilladte Bygningsmasse 500 m^3, vil der findes en Uendelighed af Bygningsformer, der kan rummes i en saadan Montre.

Hvis man nu begynder sit Arbejde med at tænke over, hvorledes Huset i praktisk, økonomisk og kunstnerisk Henseende bedst kan svare til sit Formaal, saa vil Arbejdet være spildt. Man har en Kageform, der skal fyldes ud, og det gælder kun om at faa proppet de Elementer, der skal bruges, ind i denne Form paa en nogenlunde fornuftig Maade.

Hvis man mener, at det har kunstnerisk Værdi at kunne forme Huset efter Beliggenheden, efter dets Brug og efter den omliggende gamle eller ny Bebyggelse, saa har det Betydning at faa en Lov, der tillader det, uden at der maa bødes for det med store økonomiske Ofre.

EGIL FISCHER

TIL VORE MEDLEMMER

DET er vort Maal at udsende FORSKØNNELSEN som Maanedshæfte, men hvorvidt det kan naas, afhænger af, om vi kan faa en saadan Forøgelse af Medlemsantallet, at Udgivelsen af Tidsskriftet — hvortil vi iøvrigt har Stof i Tekst og Billeder liggende til 3—4 Hæfter — bliver økonomisk forsvarlig. Jo flere Medlemmer, jo billigere bliver hvert Hæfte pr. Medlem. *Og flere Medlemmer betyder ikke alene større Indtægter, men ogsaa større moralsk Autoritet for Foreningens Bestyrelse.*

Vi beder derfor vore gamle Medlemmer — hvis Trofasthed mod Foreningen vi ikke nok kan paaskønne — om at bistaa os med at opgive Navnene paa et eller flere nye Medlemmer paa et Brevkort til Foreningens Kontor, St. Kannikestræde 13. Nye Medlemmer faar — saa langt Oplaget rækker — et Eksemplar af Emil Krauses store og smukke Radering »Sølvgadens Kaserne«.